

STATUS VOORMALIGE TCC-BUNKER IN BILTHOVEN

Luitenant-kolonel b.d. R.H. Rijntalder

In de uitgave INTERCOM 2010/1 d.d. januari 2010 geeft lkol b.d. L.C. van der Weel in een artikel onder de titel 'De Koude Oorlogbunker in Bilthoven' een terugblik op de rol en betekenis van de bunker in Bilthoven. In de jaren tachtig was in deze bunker onder meer het Telegraaf Concentratie Centrum (TCC) van de Koninklijke Landmacht ondergebracht.

In vorenbedoeld artikel gaat de schrijver ook in op de constructie en de technische specificaties van deze tijdens de Koude Oorlog voor defensie zo belangrijke communicatiebunker. Begin jaren negentig, bij de val van de muur, de ontbinding van het Sovjet imperium en dé facto het einde van de Koude Oorlog, nam het operationele belang van de bunker in Bilthoven in snel tempo af. Ook de voortschrijdende digitalisering van het berichtenverkeer was van invloed op het teruglopende operationele belang van de communicatiesystemen zoals ondergebracht in de bunker. Door het wegvallen van de dreiging uit het Oostblok was ook de behoefte aan het onderbrengen van kwetsbare apparatuur in beschermde onderkomens niet langer een noodzaak.

Nadat eind vorige eeuw onomstotelijk vaststond dat de bunker geen rol van betekenis meer had in de landsverdediging besloot defensie de bunker af te stoten. Eerder was dit al gebeurd met het terrein van het voormalige mobilisatiecomplex De Bilt. De bunker was gelegen op het terrein van dit mobilisatiecomplex.

Van der Weel eindigt zijn artikel met de mislukte poging om, in opdracht van de gemeente De Bilt, de nieuwe eigenaar van de bunker, de bunker in 2008 met explosieven op te ruimen. Met dit artikel wil ik u informeren over de verdere ontwikkelingen rondom de bunker na de mislukte poging in 2008 om de bunker op te blazen en over de huidige status van de bunker.

MAATSCHAPPELIJKE ONRUST

De gemeente De Bilt had de bunker van de defensie overgenomen met de bedoeling om de bunker volledig te ontmantelen en te slopen om zodoende de beschikbaar komende kavel te kunnen gebruiken voor de ontplooiing van het geplande bedrijventerrein 'Larenstein' op het terrein van het voormalig mobilisatiecomplex.

De mislukte poging om de bunker met explosieven te slopen gooide echter aanzienlijk roet in het plan van de gemeente. De gevolgen van de explosie, waarbij brokstukken in de naastgelegen woonwijk terecht kwamen, veroorzaakte grote maatschappelijke onrust onder de lokale bevolking. Verder gaan met de voorgenomen sloop was op dat moment in de lokale politiek geen bespreekbare optie meer.

De voorbereidingen voor de sloop van de bunker vonden plaats in de periode 2004 tot 2008. In mijn optiek heeft men ondanks deze lange voorbereidingsperiode de mogelijkheden tot sloop met explosieven toch altijd onderschat. De constructie van de bunker was bestand tegen de gevolgen van directe aanvallen met conventionele en nucleaire wapens. Bij de bouw van de bunker in begin jaren vijftig is gebruik gemaakt van een extreem zware vorm van wapeningsmetaal in het beton en gedurende de renovatie eind jaren zeventig is de binnenschil van de bunker voorzien van een metalen kooi van twee

mm. dik cortainstaal. Het lijkt mij enigszins naïef om te veronderstellen dat een van de best beveiligde bunkers tegen conventionele en nucleaire aanvallen met explosieven eenvoudig zou zijn op te blazen.

Na de mislukte poging tot sloop besloot het college van B&W na ampel beraad tot een heroverweging van de sloopopdracht.

Ingang bunker Bilthoven

Aan een extern adviesbureau werd opdracht gegeven voor het uitwerken van een analyse voor de toekomst van de bunker. De opdracht aan het bureau hield in om alle mogelijke opties, inclusief verdere sloop, te analyseren onder aangeving van voor- en nadelen en met de financiële consequenties voor het uitvoeren van de betreffende optie.

VARIANTENSTUDIE COMMANDOBUNKER TCC DE BILT

De opdracht voor het inventariseren en uitwerken van de mogelijke opties werd door de gemeente verstrekt aan het civieltechnisch ingenieurs- en adviesbureau Tauw. Onder de titel 'Variantenstudie Commandobunker TCC De Bilt' werd op 31 maart 2009 het eindrapport aangeboden aan de opdrachtgever, gemeente De Bilt.

Kort samengevat bevatte het rapport een vijftal opties met binnen enkele opties nog één of meerdere varianten.

Optie 1: niets doen, bunker laten staan of wegwerken

Variant a): niets doen, terrein ontoegankelijk maken

Variant b): bunker afdekken met grond

Variant c): bunker inpakken in beton

Optie 2: bunker laten staan; door explosie ontstane schade aan de buitenzijde herstel-

Opname bunker kort na mislukte slooppoging.

len en de bunker inpassen in het ontwerp van het bedrijventerrein

Optie 3: traditioneel slopen

Variant a): bunker tot onder het maaiveld slopen en inpassen in het ontwerp van het bedrijventerrein (half-sloop)

Variant b): totale sloop bunker en geen aanpassing van het bedrijventerrein (totaal-sloop)

Optie 4: continuering sloop met explosieven

Variant a): bunker tot onder het maaiveld slopen en inpassen in het ontwerp van het bedrijventerrein (half-sloop)

Variant b): totale sloop bunker en geen aanpassing ontwerp bedrijventerrein (totaal-sloop)

Optie 5: Bunker gecontroleerd laten weg-

zakken en inpassen in het ontwerp van het bedrijventerrein

De kosten voor de uitvoering van de in beschouwing genomen opties en varianten varieerden volgens het rapport tussen circa 2,5 ton tot ruim € 1 miljoen. Overigens met uitzondering van de optie voor het laten wegzakken van de bunker. De kosten voor de uitvoering van deze optie zijn zo hoog dat de optie niet als realistisch kan worden aangemerkt.

Op grond van een afwegingsmatrix waarin de voor- en nadelen, onder meer gebaseerd op de weegfactoren kosten, tijdsduur gemoeid met uitvoering, veiligheid, maatschappelijke impact, cultuurhistorische waarde en technische uitvoerbaarheid, werd door het adviesbureau op objectieve wijze een voorkeursvariant geselecteerd.

Samenvattend adviseerde Tauw in haar

eindrapport op basis van de uitgevoerde studie om de sloopvariant met behulp van explosieven voor de bovenbouw te kiezen als voorkeursvariant. Deze oplossing werd door Tauw als meest duurzame oplossing met de minste gebruiksbeperkingen aangemerkt.

CULTUURHISTORISCHE WAARDESTELLING BUNKER

Door de mislukte poging voor de sloop van de bunker in juli 2008 wordt in brede zin de aandacht gevestigd op dit bijzondere object uit de periode van de Koude Oorlog. De gemeente heeft de sloop na de calamiteit stilgelegd en besloten om de situatie te heroverwegen en alle opties voor de bunker, van verder sloop tot herbestemming te onderzoeken. Deze visie van de gemeente is voor de Stichting Menno van Coehoorn aanleiding om een onderzoek in te stellen naar de geschiedenis van de bunker en het cultuurhistorisch belang hiervan. Met ondersteuning van de luitenant-kolonels b.d. L.C. van der Weel en R.H. Rijntalder worden de resultaten van het onderzoek in mei 2009 vastgelegd in de ‘Notitie ten behoeve van de cultuurhistorische waardstelling van de bunker op Larenstein’.

De conclusie van het onderzoeksrapport luidt dat de bunker als militair cultureel erfgoed uit de Koude Oorlogsperiode een hoge gebruikshistorische waarde heeft. Inmiddels heeft de Stichting Menno van Coehoorn in een schrijven d.d. 19 maart 2009 de optie voor een herbestemming als monument in het kader van het behoud van het militair cultureel erfgoed uit de Koude Oorlog, al dan niet met een museale functie, onder de aandacht gebracht van het gemeentebestuur. De notie ten behoeve van de vastge-

Aanbrengen beplating bunker Bilthoven

Bunker bekleden

Garage in aanbouw, oktober 2013

stelde cultuurhistorische waardstelling wordt op 12 mei 2009 door de voorzitter van de Stichting Menno van Coehoorn, gem b.d. E.N. Westerhuis, de heer ir. A. Viersen, medewerker van deze stichting en kol b.d. R.H. Rijntalder officieel aangeboden aan de wethouder ruimtelijke ordening van de gemeente De Bilt, dhr. drs. A.J. Ditiwig. Bij de toelichting tijdens de aanbidding van het rapport wordt bepleit om bij de heroverweging en de beoordeling van de opties, de optie voor het behoud van de bunker als cultureel militair erfgoed nadrukkelijk te betrekken.

BESLUIT GEMEENTERAAD OVER TOEKOMST BUNKER

Alvorens het rapport van onderzoeksbureau Tauw in april 2009 aan het college van B&W wordt aangeboden vindt voorafgaand hieraan een informatieavond plaats voor de omwonenden. Het rapport met de aanbeveling om de sloop met explosieven te continueren wordt door de omwonenden en de meeste lokale politieke partijen niet met enthousiasme ontvangen.

Voor de raadsvergadering van 29 oktober 2009 staat de besluitvorming voor de toekomst van de bunker geagendeerd. Er ontstaat tijdens de raadsvergadering een emotioneel geladen discussie over de voor- en nadelen van de diverse opties en varianten voor de toekomst van de bunker. Uiteindelijk neemt de raad een besluit gebaseerd op een ingediend amendement door de fractie Groen Links/PVDA met steun van de fracties CDA, SP en Bilts Belang. Met dit besluit heeft de raad met grote meerderheid gekozen voor de optie om de bunker te laten staan en deze te integreren in het bedrijvenpark.

De aanbevolen optie van het onderzoeksbureau Tauw om de bunker alsnog verder te slopen met behulp van explosieven, ondersteund door de fracties van de ChristenUnie en de SGP, en de door de Stichting Menno van Coehoorn voorgestelde optie om de bunker als cultureel erfgoed te bestemmen sneuvelen dus beide in deze raadsvergadering.

De gemeenteraad draagt het college daarom op om de bunker in de huidige staat te laten

staan en functioneel te integreren in het bedrijventerrein Larenstein, met inachtneming van onderstaande randvoorwaarden:

- een bedrijf of onderneming te zoeken, die bereid is de bunker in te passen in de toekomstige bedrijfshuisvesting van betreffende onderneming;
- tot een evenwichtig voorstel te komen, waarbij kwaliteit, financiën en maatschappelijk draagvlak als belangrijke meetpunten gelden;
- de hiermede gepaard gaande vertraging waar mogelijk tot een minimum te beperken;
- zo spoedig mogelijk een voorstel te doen aan de raad over de realisatie van dit besluit.

OVEREENKOMST MET GARAGE DE BILT

De uitvoering van de opdracht van de gemeenteraad aan het college om een bedrijf of onderneming te vinden, die bereid is om de bunker te integreren in een toekomstige nieuwbouwpand op het bedrijventerrein, blijkt geen sinecure. Het neemt nog bijna vier jaar in beslag na het betreffende besluit in de raadsvergadering van oktober 2009 voor dat in de zomer van 2013 een definitieve overeenkomst wordt gesloten met het garagebedrijf De Bilt voor de vestiging van een nieuw garagecomplex conform de gestelde randvoorwaarden. Een eerdere poging in 2011 met een ander autobedrijf leidt wel tot een conceptovereenkomst, maar strandt ten gevolge van de banken- en kredietcrises op de financiering.

In de overeenkomst tussen de gemeente is overeengekomen dat de bunker volledig wordt ingepakt in rubber en beton en wordt bekleed met een metalen beplating. De werkzaamheden aan de bunker – die eigendom is en blijft van de gemeente De Bilt – worden uitgevoerd door hetzelfde consortium dat belast is met het ontwerp en de bouw van het garagecomplex.

VOORSTEL INRICHTING HERINNERINGSPUNT BUNKER

Nadat bekend werd dat de gemeente een principeovereenkomst had bereikt met een garagebedrijf voor een nieuwbouwproject met inpassing van de bunker, heeft schrijver dezes de directie van het betreffende garage-

bedrijf benaderd met het verzoek om ruimte in het nieuwbouwpand ter beschikking te stellen voor de inrichting van een herinneringspunt aan de bunker.

In het verzoek aan de directie van het garagebedrijf De Bilt is aangegeven dat de bunker Larenstein tijdens de Koude Oorlogsperiode in de tweede helft van de vorige eeuw een belangrijke en specifieke rol heeft vervuld in de landsverdediging. Pogingen om de bunker in de toekomst als cultureel militair erfgoed, al dan niet met een museale functie, toegankelijk te houden voor publiek, zijn door de besluitvorming in de gemeente achterhaald.

In het verzoek aan het garagebedrijf is voorgesteld om deze belangrijke bunker uit onze recente militaire historie niet geheel in de vergetelheid te doen raken. Het idee is om met behulp van een beeld- en tekstpresentatie in de showroom of receptie van het nieuwbouwpand blijvend aandacht te vestigen aan de aan het oog onttrokken en ontoegankelijk gemaakte bunker.

Recent is door de directie van het garagebedrijf positief gereageerd op het voorstel terwijl ook de gemeente de Bilt als blijvend eigenaar van de bunker een positief standpunt inneemt voor realisering van het voorstel.

TOT BESLUIT

Bijna vier jaar na de besluitvorming over de toekomst van de bunker en de mislukte slooppoging in 2008 is thans met de vestiging van het garagebedrijf De Bilt een definitief einde gekomen aan de discussies over de toekomst van de bunker.

Aan het oog onttrokken en geheel ingepakt zal de bunker deel uitmaken van het nieuwe garagecomplex op het bedrijventerrein Larenstein.

Met de geplande opening van het garagebedrijf in het voorjaar van 2014 zal, zoals het er nu naar uitziet, voor klanten en bezoekers op een of andere wijze blijvend aandacht worden gevestigd op de rol en betekenis van deze bunker.